כיתה ז' | תנ"ך | שיעור 3 מתוך 6 | 45 דק' | שמואל א ט, א-כז

ממלכתי: ספר שמואל א נלמד בחטיבת הביניים (קריאה ספרותית-היסטורית, דמויות וערכים). חמ"ד: בתכנית החמ"ד ספר שמואל א משויך לכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק, מצודת דוד ואברבנאל. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

"קום לך בקש את האתנת": שאול פוגש את שמואל

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את הדרך של שאול מחיפוש האתונות ועד הפגישה עם שמואל, ואת תפקיד הנער בסיפור
- התלמידים יסבירו את ההבדל בין מה ששאול יודע לבין מה שה' גילה לשמואל "יוֹם אֶחָד, לִפְנֵי בוֹא-שָׁאוּל"
- התלמידים יאפיינו את שאול לפי הפרק: מראה, צניעות "הֲלוֹא בֶן-יְמִינִי אָנֹכִי מִקְּטַנֵּי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל" ותלות באחרים

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

בהתאם לתוכנית הלימודים: לפי מתווה משרד החינוך להוראת שמואל א בחמ"ד (תשפ"ז, כיתה ח'), פרק ט: "שאול ונערו מחפשים אתונות", "המפגש עם שמואל" ו"רמזים למלוכה". הרעיון הגדול במתווה: הקב"ה מנהל את האירועים הגדולים "גם דרך הפרטים הקטנים שבשגרה". מיומנות: אפיון דמות. (פסוקים ז-יג מופיעים במתווה בסוגריים מרובעים, כחומר הרחבה.)

❓ השאלה הגדולה של השיעור

האם אפשר "למצוא" תפקיד גדול בזמן שמחפשים משהו קטן?

שאול יוצא לחפש אתונות שאבדו ובסוף הדרך מגלה שהוא עומד להיות מלך. בשיעור עוקבים אחרי הדרך הזאת, ושואלים מה הפרק מלמד אותנו על האיש שנבחר.

🚪 כרטיס כניסה (2 דקות)

בתחילת השיעור כל תלמיד עונה בכתב, בלי ציון:

1. מה אמר ה' לשמואל בסוף פרק ח?
2. מה הייתם מצפים לשמוע על המלך הראשון של ישראל כשהוא מופיע לראשונה בסיפור?
3. מתי קרה לכם שחיפשתם דבר אחד ומצאתם משהו אחר?

למורה: שאלה 2 מכינה את ההפתעה: המלך הראשון מופיע לא כגיבור מלחמה אלא כבחור שמחפש את האתונות של אביו. שאלה 3 פותחת את "השאלה הגדולה".

🧪 פתיחה

מראים לתלמידים את הפסוק "מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה, גָּבֹהַּ מִכָּל-הָעָם" ושואלים: למה התנ"ך מספר לנו כמה גבוה שאול? מה זה אמור לגרום לנו לחשוב עליו? אחר כך מקריאים את ט, ג ושואלים: ואיפה מתחיל הסיפור של המלך הראשון? (בחיפוש אתונות).

📖 הסבר למורה

הפרק מציג את שאול בן קיש משבט בנימין: "בָּחוּר וָטוֹב", יפה וגבוה מכל העם. האתונות של אביו אבדו, ושאול יוצא עם נער לחפש אותן. הם עוברים בכמה אזורים ולא מוצאים. שאול רוצה לחזור, "פֶּן-יֶחְדַּל אָבִי מִן-הָאֲתֹנוֹת, וְדָאַג לָנוּ": הוא דואג לאביו.

הנער הוא שמציע ללכת אל איש האלוהים, והנער הוא שמוצא רבע שקל כסף כדי להביא לו מתנה. הקורא יודע יותר משאול: ה' גילה לשמואל יום לפני כן שיבוא "אִישׁ מֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן" ושעליו למשוח אותו "לְנָגִיד עַל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל", כי "בָּאָה צַעֲקָתוֹ אֵלָי".

כששמואל רואה את שאול, ה' אומר לו "הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ". שמואל מזמין את שאול לסעודה, מושיב אותו בראש ונותן לו את המנה ששמר בשבילו. שאול מגיב בענווה ובתמיהה: "וְלָמָּה דִּבַּרְתָּ אֵלַי, כַּדָּבָר הַזֶּה". בבוקר שמואל מבקש ממנו לעמוד לבד "וְאַשְׁמִיעֲךָ אֶת-דְּבַר אֱלֹהִים". המשיחה עצמה תהיה בפרק י.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

שמואל א פרק ט, פסוקים א-י

(א) וַיְהִי-אִישׁ מִבֶּן (יְמִינִי) [מִבִּנְיָמִין], וּשְׁמוֹ קִישׁ בֶּן-אֲבִיאֵל בֶּן-צְרוֹר בֶּן-בְּכוֹרַת בֶּן-אֲפִיחַ – בֶּן-אִישׁ יְמִינִי: גִּבּוֹר, חָיִל.

(ב) וְלוֹ-הָיָה בֵן וּשְׁמוֹ שָׁאוּל, בָּחוּר וָטוֹב, וְאֵין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, טוֹב מִמֶּנּוּ; מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה, גָּבֹהַּ מִכָּל-הָעָם.

(ג) וַתֹּאבַדְנָה, הָאֲתֹנוֹת, לְקִישׁ, אֲבִי שָׁאוּל; וַיֹּאמֶר קִישׁ אֶל-שָׁאוּל בְּנוֹ, קַח-נָא אִתְּךָ אֶת-אַחַד מֵהַנְּעָרִים, וְקוּם לֵךְ, בַּקֵּשׁ אֶת-הָאֲתֹנֹת.

(ד) וַיַּעֲבֹר בְּהַר-אֶפְרַיִם וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ-שָׁלִשָׁה, וְלֹא מָצָאוּ; וַיַּעַבְרוּ בְאֶרֶץ-שַׁעֲלִים וָאַיִן, וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ-יְמִינִי וְלֹא מָצָאוּ.

(ה) הֵמָּה, בָּאוּ בְּאֶרֶץ צוּף, וְשָׁאוּל אָמַר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר-עִמּוֹ, לְכָה וְנָשׁוּבָה – פֶּן-יֶחְדַּל אָבִי מִן-הָאֲתֹנוֹת, וְדָאַג לָנוּ.

(ו) וַיֹּאמֶר לוֹ, הִנֵּה-נָא אִישׁ-אֱלֹהִים בָּעִיר הַזֹּאת, וְהָאִישׁ נִכְבָּד, כֹּל אֲשֶׁר-יְדַבֵּר בּוֹא יָבוֹא; עַתָּה, נֵלְכָה שָׁם – אוּלַי יַגִּיד לָנוּ, אֶת-דַּרְכֵּנוּ אֲשֶׁר-הָלַכְנוּ עָלֶיהָ.

(ז) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנַעֲרוֹ, וְהִנֵּה נֵלֵךְ וּמַה-נָּבִיא לָאִישׁ – כִּי הַלֶּחֶם אָזַל מִכֵּלֵינוּ, וּתְשׁוּרָה אֵין-לְהָבִיא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים: מָה, אִתָּנוּ.

(ח) וַיֹּסֶף הַנַּעַר, לַעֲנוֹת אֶת-שָׁאוּל, וַיֹּאמֶר, הִנֵּה נִמְצָא בְיָדִי רֻבַע שֶׁקֶל כָּסֶף; וְנָתַתִּי לְאִישׁ הָאֱלֹהִים, וְהִגִּיד לָנוּ אֶת-דַּרְכֵּנוּ.

(ט) לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל, כֹּה-אָמַר הָאִישׁ בְּלֶכְתּוֹ לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים, לְכוּ וְנֵלְכָה, עַד-הָרֹאֶה: כִּי לַנָּבִיא הַיּוֹם, יִקָּרֵא לְפָנִים הָרֹאֶה.

(י) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנַעֲרוֹ טוֹב דְּבָרֶךָ, לְכָה נֵלֵכָה; וַיֵּלְכוּ, אֶל-הָעִיר, אֲשֶׁר-שָׁם, אִישׁ הָאֱלֹהִים.

שמואל א פרק ט, פסוקים יד-כז

(יד) וַיַּעֲלוּ, הָעִיר; הֵמָּה, בָּאִים בְּתוֹךְ הָעִיר, וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל יֹצֵא לִקְרָאתָם, לַעֲלוֹת הַבָּמָה.

(טו) וַה', גָּלָה אֶת-אֹזֶן שְׁמוּאֵל, יוֹם אֶחָד, לִפְנֵי בוֹא-שָׁאוּל לֵאמֹר.

(טז) כָּעֵת מָחָר אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן, וּמְשַׁחְתּוֹ לְנָגִיד עַל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל, וְהוֹשִׁיעַ אֶת-עַמִּי, מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: כִּי רָאִיתִי אֶת-עַמִּי, כִּי בָּאָה צַעֲקָתוֹ אֵלָי.

(יז) וּשְׁמוּאֵל, רָאָה אֶת-שָׁאוּל; וַה' עָנָהוּ – הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ, זֶה יַעְצֹר בְּעַמִּי.

(יח) וַיִּגַּשׁ שָׁאוּל אֶת-שְׁמוּאֵל, בְּתוֹךְ הַשָּׁעַר; וַיֹּאמֶר הַגִּידָה-נָּא לִי, אֵי-זֶה בֵּית הָרֹאֶה.

(יט) וַיַּעַן שְׁמוּאֵל אֶת-שָׁאוּל, וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָרֹאֶה – עֲלֵה לְפָנַי הַבָּמָה, וַאֲכַלְתֶּם עִמִּי הַיּוֹם; וְשִׁלַּחְתִּיךָ בַבֹּקֶר, וְכֹל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ אַגִּיד לָךְ.

(כ) וְלָאֲתֹנוֹת הָאֹבְדוֹת לְךָ, הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים – אַל-תָּשֶׂם אֶת-לִבְּךָ לָהֶם, כִּי נִמְצָאוּ; וּלְמִי, כָּל-חֶמְדַּת יִשְׂרָאֵל – הֲלוֹא לְךָ, וּלְכֹל בֵּית אָבִיךָ.

(כא) וַיַּעַן שָׁאוּל וַיֹּאמֶר, הֲלוֹא בֶן-יְמִינִי אָנֹכִי מִקְטַנֵּי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִשְׁפַּחְתִּי הַצְּעִרָה, מִכָּל-מִשְׁפְּחוֹת שִׁבְטֵי בִנְיָמִן; וְלָמָּה דִבַּרְתָּ אֵלַי, כַּדָּבָר הַזֶּה.

(כב) וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת-שָׁאוּל וְאֶת-נַעֲרוֹ, וַיְבִיאֵם לִשְׁכָּתָה; וַיִּתֵּן לָהֶם מָקוֹם בְּרֹאשׁ הַקְּרוּאִים, וְהֵמָּה כִּשְׁלֹשִׁם אִישׁ.

(כג) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל, לַטַּבָּח, תְּנָה אֶת-הַמָּנָה, אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ – אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ, שִׂים אִתָּהּ עִמָּךְ.

(כד) וַיָּרֶם הַטַּבָּח אֶת-הַשּׁוֹק וְהָעֲלְיָהּ וַיָּשֶׂם לִפְנֵי שָׁאוּל, וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנִּשְׁאָר שִׂים-לְפָנֶיךָ אֱכֹל – כִּי לַמּוֹעֵד שָׁמוּר-לְךָ לֵאמֹר, הָעָם קָרָאתִי; וַיֹּאכַל שָׁאוּל עִם-שְׁמוּאֵל, בַּיּוֹם הַהוּא.

(כה) וַיֵּרְדוּ מֵהַבָּמָה, הָעִיר; וַיְדַבֵּר עִם-שָׁאוּל, עַל-הַגָּג.

(כו) וַיַּשְׁכִּמוּ, וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל (הגג) [הַגָּגָה] לֵאמֹר, קוּמָה, וַאֲשַׁלְּחֲךָ; וַיָּקָם שָׁאוּל, וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם הוּא וּשְׁמוּאֵל – הַחוּצָה.

(כז) הֵמָּה, יוֹרְדִים בִּקְצֵה הָעִיר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֶל-שָׁאוּל אֱמֹר לַנַּעַר וְיַעֲבֹר לְפָנֵינוּ, וַיַּעֲבֹר; וְאַתָּה עֲמֹד כַּיּוֹם, וְאַשְׁמִיעֲךָ אֶת-דְּבַר אֱלֹהִים.

שם ה' מובא בכתיב ה'. הפסוקים המלאים בקישורים למטה.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "הֲלוֹא בֶן-יְמִינִי אָנֹכִי מִקְּטַנֵּי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִשְׁפַּחְתִּי הַצְּעִרָה" (שמואל א ט, כא)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד מסביר את כוונת שאול: "כאומר אין אני ראוי למלוכה". שאול רואה את עצמו קטן.

📜 **כתוב:** "כִּי רָאִיתִי אֶת-עַמִּי, כִּי בָּאָה צַעֲקָתוֹ אֵלָי" (שמואל א ט, טז)

💭 **מפרשים:** הפסוק מציג את המלך כתשובה לצעקת העם מפני פלשתים. זה מתאים לבקשה בפרק ח שהמלך "וְנִלְחַם אֶת-מִלְחֲמֹתֵנוּ".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. כרטיס כניסה (3 דקות)
2. פתיחה: "משכמו ומעלה" ואיפה מתחיל הסיפור (5 דקות)
3. קריאה מודרכת של ט, א-י: החיפוש, הנער והרעיון ללכת לרואה (10 דקות)
4. עבודה בזוגות: "מי יודע מה?" – טבלה של מה ששאול יודע ומה ששמואל יודע (ט, יא-כ) (12 דקות)
5. ט, כא-כז: תגובת שאול, הסעודה והרגע לבד. דיון באפיון של שאול (9 דקות)
6. סיכום וכרטיס יציאה (6 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. למה יצא שאול מבית אביו?
2. מי הציע ללכת אל איש האלוהים, ומי מצא כסף למתנה?
3. מה גילה ה' לשמואל יום לפני שבא שאול?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה לדעתכם המספר מתאר את שאול כמי שמקשיב לנער שלו?
2. מה מלמדת תגובת שאול בט, כא על אופיו?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם ענווה היא תכונה טובה אצל מלך? מתי היא עלולה להפריע?
2. מה דעתכם: האם מנהיג צריך להיראות כמו מנהיג?

🏁 סיכום השיעור

שאול מופיע כבחור יפה, גבוה וצנוע, שדואג לאביו ומקשיב לנער. הוא מגיע אל שמואל בלי לדעת שנבחר, בזמן שהקורא כבר יודע. הפער בין "חיפוש אתונות" לבין "מלכות" הוא הלב של הפרק. בשיעור הבא

שמואל מושח אותו.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

כתבו שתי תכונות של שאול שלמדתם עליהן היום, ולכל אחת פסוק.

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- קריאה ספרותית: "אירוניה דרמטית" – הקורא יודע יותר מהדמות. אפשר לעקוב אחרי מה שכל דמות יודעת בכל שלב.
- דיון בדימוי של מנהיג: מראה חיצוני מול תכונות פנימיות.

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- ההשגחה בפרק: ה׳ מכוון את הדרך של שאול דרך אתונות אבודות ועצה של נער. "וַה׳, גָּלָה אֶת-אׇזֶן שְׁמוּאֵל".
- ענווה כתכונה של מנהיג לפי חז"ל, ומה קורה כשהיא הופכת לחוסר ביטחון (ראו בשיעורים הבאים).

💡 הערות למורה

את טבלת "מי יודע מה?" כדאי לשרטט על הלוח בשלוש עמודות: הקורא, שמואל, שאול. כל תלמיד מוסיף פרט ופסוק. בפסוק ט, ט מוסבר המונח "רואה" – כדאי לעצור עליו. למתקשים: דף עם תמיכה.

📝 בדף העבודה

בדף: שלבי החיפוש, תפקיד הנער, טבלת "מי יודע מה?", אפיון שאול ומשימת סיכום. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- שמואל א פרק ט – מכון ממרא (נוסח הפסוקים)
- מצודת דוד על שמואל א ט – ספריא
- רש"י על שמואל א ט – ספריא
- מתווה להוראת שמואל א, תשפ"ז – תנ"ך חמ"ד, משרד החינוך (PDF)

מחוון: "קום לך בקש את האתנת": שאול פוגש את שמואל

1. שאול והנער עוברים בהר אפרים, בארץ שלישה, בארץ שעלים ובארץ ימיני, ולא מוצאים. שאול רוצה לחזור כי אביו יפסיק לדאוג לאתונות ויתחיל לדאוג להם (ט, ה).
2. הנער מציע ללכת לאיש האלוהים שבעיר (ט, ו), והוא מוצא רבע שקל כסף כדי לתת לו (ט, ח).
3. למה הגיע: שאול – לשאול על האתונות; שמואל – יודע שה' שלח אותו כדי שימשח אותו לנגיד (ט, טז). מה יקרה: שאול – לא יודע; שמואל – יודע שיהיה נגיד ויושיע מפלשתים. האתונות: שאול – לא יודע; שמואל – יודע שנמצאו (ט, כ).
4. הוא משבט בנימין, הקטן בשבטים, ומשפחתו הצעירה במשפחות. זה מלמד על ענווה, ואולי גם על חוסר ביטחון: הוא לא רואה את עצמו ראוי.
5. תשובה אפשרית: כדי לכבד אותו לפני העם ולהכין אותו ואת הקרואים לתפקיד החדש; המנה נשמרה מראש, וזה מראה שהבחירה הייתה מתוכננת.
6. תשובה טובה מזכירה תכונות עם פסוקים: יפה וגבוה (ט, ב), דואג לאביו (ט, ה), מקשיב לנער (ט, י), צנוע (ט, כא). עמדה מנומקת: מתאים כי צנוע ואחראי, או פחות מתאים כי תלוי באחרים ולא בטוח בעצמו. (ניקוד מוצע: תכונות 2, פסוקים 2, עמדה 1.)

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י, רד"ק ומצודת דוד מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה' מובא בכתיב ה'. ממלכתי: ספר שמואל א נלמד בחטיבת הביניים (קריאה ספרותית-היסטורית, דמויות וערכים). חמ"ד: בתכנית החמ"ד ספר שמואל א משויך לכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק, מצודת דוד ואברבנאל. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.